

MIKÓ GÁBOR

A magyar törvények első nyomtatott kiadása és Mossóczy Zakariás

Mossóczy pályája és műveltsége

1584-ben jelent meg Nagyszombatban, Telegdi Miklós esztergomi érseki helynök nyomdájában a magyarországi törvények első nyomtatott kiadása, a *Corpus iuris Hungarici*.¹ Ezen a címen szokták emlegetni az impozáns kötetet, de valódi címe differenciáltabb volt: *Decreta, constitutiones et articuli regum inclyti regni Hungariae*, vagyis a királyok törvénykönyveit, rendeleteit és az országgyűlések határozatait tartalmazta 1035-től 1583-ig, vagyis Szent István királytól az 1583. évi pozsonyi országgyűlésig gyűjtve össze a magyar törvényeket. Soruk tehát a legkorábbiaktól az akkor legújabbakig tartott.

A mű összeállítói Mossóczy Zakariás nyitrai és Telegdi Miklós pécsi püspökök voltak, pontosabban a munka oroszlánrészét Mossóczy végezte, Telegdi csupán az indexet állította össze és a nyomdai kivitelezést irányította, amint ezt Iványi Béla tisztázta.² Mindketten aktív résztvevői voltak a Magyar Királyság igazságszolgáltatásának, még hozzá a legmagasabb fokon: Mossóczyt 1573-ra rendelték ki a királyi helytartó mellé a pozsonyi törvénytápra bírónak,³ 1574-ben ugyanarra a posztra Telegdit helyezték, és ezzel egy időben Mossóczyt az innét fellebbezett perek felülvizsgálatával bízták meg.⁴

Mossóczy származásáról viszonylag sokat tudunk; az életrajzát részletesen feldolgozó Iványi Béla meggyőzően zárt ki felmenői közül több, XVI. századi Mossóczyt is.⁵ A Turóc megyei Mosócon született 1542 májusának elején; apja Rohosnik Menyhért, anyja a nemes Cserni Simon leánya, Dorottya volt (nővére a trencsényi alesperesnek, Cserni Miklósnak).

---

¹ Régi magyarországi nyomtatványok. I–III. Szerk. BORSA GEDEON et alii. Budapest, 1971–2000. 549.; V. ECSEDY JUDIT: A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában. 1473–1800. Budapest, 1999. 75. Lásd még: A kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményeinek katalógusa. Szerk. SIPOS GÁBOR. Kolozsvár, 2004. 541. (20. sz.)

² IVÁNYI BÉLA: Mossóczy Zakariás és a magyar Corpus Juris keletkezése. Budapest, 1926. (a továbbiakban: IVÁNYI, 1926.)

³ Magyar Törvénytár – Corpus Juris Hungarici. II. Szerk. MÁRKUS DEZSŐ. Budapest, 1899. (a továbbiakban: CJH) 628–629.

⁴ CJH II. 640–641.

⁵ IVÁNYI, 1926. 4–22.

Iskolázásáról semmi tényszerűt nem tudunk, talán Nagyszombatban tanult.⁶ Még nem volt húszéves, amikor nyitrai kanonoki stallumot kapott. 1562-től Bornemissza (Abstemius) Pál nyitrai püspöki adminisztrátor vikáriusa volt, 1573-ban lett (címzetes) knini püspök. 1573-ban királyi tanácsos, és a felső részekről és a pozsonyi törvénynapokról fellebbezett ügyek felülvizsgálatára rendelték a királyi helytartó mellé. 1578. április 12-én váci püspökké nevezték ki.⁷ Ez azonban csak cím volt, székhelyét ugyanis a török tartotta megszállva. 1582. március 31-én, mintegy két évvel Bornemissza Pál halála (1580) után áthelyezték a nyitrai püspökség élére.⁸ Nyitrai püspökként halt meg 1587-ben.

Korán felívelő, szerencsés pályafutását nem családi kapcsolatainak, hanem kétségkívül kiemelkedő tehetségének köszönhette. Legfontosabb pártfogói közé tartozhatott Bornemissza Pál, így juthatott korán a nyitrai kanonoki stallumhoz és lehetett Bornemissza vikáriusa is. Mindenesetre jó oka lehetett arra, hogy elődje halála után két, csaknem egyforma sírkövet állíttatott fel a nyitrai Szent Emmerám-székesegyházban: az egyiket (előre) saját magának, a másikat pedig Bornemissza Pálnak. A két síremlék felépítése azonos: emblemikus ábrázolás, hosszú sírvers és címer, és mindkettőt vörös márványból faragták.⁹

---

⁶ LAKATOS BÁLINT: Mossóczy Zakariás. In: Magyar művelődéstörténeti lexikon. Középkor és kora újkor. VII. Főszerk. KŐSZEGHY PÉTER, szerk. TAMÁS ZSUZSANNA. Budapest, 2007. (a továbbiakban: MaMÚL) 465–466.; SINKOVICS ISTVÁN: A három országgrész igazgatása. In: Magyarország története, 1526–1686. I–II. Főszerk. PACH ZSIGMOND PÁL. Budapest, 1987.² (Magyarország története tíz kötetben. III/1–2.) 415.; PÁLFFY GÉZA: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. Budapest, 2010. (História könyvtár. Monográfiák 27.) 310.; VARGA ANDRÁS: Mossóczy-könyvtár. In: MaMÚL VII. 466.; A szlovák kutatás eredményeit összegzi 1990-ig: Slovenský biografický slovník. IV. Eds. AUGUSTÍN MAŤOVČÍK et alii. Martin, 1990. 225. A legújabb szlovák irodalomtörténeti összefoglalás csak megemlíti a nevét: STANISLAV ŠMATLÁK: Dejiny slovenskej literatúry. I. (9–18. storočie) Bratislava, 2002. 164.

⁷ SZARKA GYULA: A váci egyházmegye és püspökei a török hódítás korában. Vác, 1947. (Vácegyházmegye múltjából 4.) (a továbbiakban: SZARKA, 1947.) 54–55., 127., 139., 147. Lásd még: SZARKA GYULA: A váci püspökség gazdálkodása a török hódítás korában, 1526–1686. (A bevezető tanulmányt írta és a kéziratot gondozta: MOLNÁR ANTAL.) Vác, 2008. 85–86., 156., 306–308., 350–351., 361–362., 367.

⁸ SZARKA, 1947. 150. 17.

⁹ IVÁNYI, 1926. 17., 41.; ZUZANA LUDIKOVÁ: Niekoľko príkladov náhrobných pamiatok humanistov zo západného Slovenska (Tumba Ladislava Kubínskeho). In: Galéria. Ročenka slovenskej národnej galérie v Bratislave, 2002. 124–125; ZUZANA LUDIKOVÁ: Sochárstvo. In: Renesancia. Umenie medzi neskorou gotikou a barokom. (Dejiny slovenského výtvarného umenia [3.]) Ed. IVAN RUSINA. Bratislava, 2009. 280.; UŐ.: Epitaf Chninského a nitrianskeho biskupa Zachariáša Mossóczyho. In: uo. 798–799., 160. kép; JOZEF MEDVECKÝ: Umelecké

Mossóczyt magas állásán kívül főleg műveltsége emelte a pozsonyi humanisták körébe, így kerülhetett szoros kapcsolatba Radéczy István királyi helytartóval és egri püspökkel, Verancsics Antallal, a későbbi esztergomi érsekkel, Istvánffy Miklóssal, a történetíróval, Zsám-boky Jánossal, az Európa-szerte megbecsült, híres humanistával és még másokkal.¹⁰ Hozzájuk hasonlóan ő is elkészíttette rézmetszetű arcképét Martino Rotával, a dalmát származású művésszel, akit Verancsics hívott Magyarországra.¹¹ Telegdi Miklóssal jogászai működése is összekötötte, a kiváló németalföldi humanistával és orvossal, a Pozsonyban letelepült Nicasius Ellebodiussal azonban csak a tudományos érdeklődés. Főleg utóbbival volt barátsága szoros. Nicasiusnak sok könyvet ajándékozott, amik azután a filológus hirtelen halála után (1577) visszakerültek hozzá.¹²

Könyvtárának sok kötetét ismerjük. Jegyzéküket Iványi Béla közölte, de az 1926 óta eltelt hosszú időben több, ma is meglévő kötetet sikerült azonosítani könyvei közül, amik sokfelé szóródtak szét. Egy XIII. századi Biblia-kézirata például Jankovich Miklós (1772–1846) gyűjteményével jutott az OSZK-ba,¹³ de bukkant fel könyve a győri Székesegyházi Könyvtárban,¹⁴ a pozsonyi Egyetemi Könyvtárban,¹⁵ sőt, Nyitrán

---

pamiatky a baroková výzdoba katedrálneho chrámu. In: Kolíska kresťanstva na Slovensku. Nitriansky hrad a Katedrála sv. Emmeráma v premenách času. Ed. ŠTEFAN HAVIAR. Martin, 2011. 225–227.

¹⁰ KLANICZAY TIBOR: Nicasius Ellebodius és poétikája. In: Uő.: A múlt nagy korszakai. Budapest, 1973. 174–191.; RITÓÓKNÉ SZALAY ÁGNES: Hortus Musarum. Egy irodalmi társaság emlékei. Budapest, 1984.; ALMÁSI GÁBOR: A respublica litteraria és a császári udvar a 16. század második felében. Aetas 20 (2005/3) 5–8.

¹¹ GALAVICS GÉZA: Személyiség és reneszánsz portré. Ismeretlen magyarországi humanista-portré: Mossóczy Zakariás arcképe. In: Collectanea Tiburtiana. Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére. Szerk. GALAVICS GÉZA–HERNER JÁNOS–MONOK ISTVÁN. Szeged, 1990. 401–418.; MILAN PELC: Život i djela šibenskog bakroresca Martina Rote Kolunića. Zagreb, 1997. 212–213. (153. sz.)

¹² PAJKOSSY GYÖRGYNÉ: Ellebodius és baráti körének könyvei az Egyetemi Könyvtárban. „Nicasii Ellebodii Casletani et amicorum” Magyar Könyvszemle 99 (1983) 225–242.; BOROSS KLÁRA: A pozsonyi humanista kör könyvei az Egyetemi Könyvtár antikva-gyűjteményében. In: Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei. XIII. Budapest, 2007. 157–185.

¹³ Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Cod. Lat. 100. EMMA BARTONIEK: Codices latini medii aevi. Budapestini, 1940. (A Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának címjegyzéke. XII. Codices manu scripti latini.) 93–94.

¹⁴ VÁSÁRHELYI JUDIT: A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai. IV. Magyar Könyvszemle 96 (1980) 340.

¹⁵ IMRICH KOTVAN: Inkunábuly na Slovensku. Martin, 1979. (a továbbiakban: KOTVAN, 1979.) 67. (78. sz.); 187. (513. sz.); 297. (938. sz.); 305–306. (966. sz.)

is maradt belőlük.¹⁶ A legtöbb ma Turócszentmártonban, a Matica Slovenská könyvtárában van, ahova a pozsonyi ferencesek könyvtárából kerültek.¹⁷ Itt címeres *superexlibris* is megtalálták.¹⁸ A mintegy hetven kötet nem mindegyike azonosítható pontosan a hagyatéki leltár alapján: ilyen például Vesalius műve.¹⁹

Az ország hatályos törvényeinek egységes, kinyomtatott (mindenki által hozzáférhető) szövegének hiánya komoly jogbizonytalanságot eredményezett, amivel Mossóczy is, Telegdi is a gyakorlatban szembesülhetett. Igaz ugyan, hogy Werbőczy *Tripartituma* ekkor már évtizedek óta használatban volt – ezt az 1517. évi első kiadást gyors egymásutánban követő újabb kiadások bizonyítják.²⁰ Ennek ellenére a régi törvényeket is kétségkívül használták a bíróságokon, miként ezt az 1514. évi dekrétumnak egy, a XVI. század második felében készült „mutatója” is igazolja.²¹

Az egyes törvények kéziratos másolatai között természetesen számtalan eltérés volt – ez a máig fennmaradt változatok alapján is könnyen megállapítható. Ennek az állapotnak szándékozott Mossóczy véget vetni a pontos szövegek megállapításával és közrebocsátásával. Nem tudni, mikor kezdte ezt a munkát szisztematikusan végezni. Az előszóban arról beszélt, hogy némely esetben tíz kódexet is össze kellett hasonlítani, hogy megállapíthassa a helyes szövegváltozatot. Mindenesetre 1581-ben, amikor barátja (a szintén a pozsonyi humanista körhöz

---

¹⁶ KOTVAN, 1979. 349. (1130. sz.).

¹⁷ KOTVAN, 1979. 68. (83. sz.); 295. (930. sz., I. pld.); HELENA SAKTOROVÁ–KLÁRA KOMOROVÁ–EMÍLIA PETRENKOVÁ–JÁN AGNET: Tlače 16. storočia vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice Slovenskej. Martin, 1993. (a továbbiakban: SAKTOROVÁ, 1993.) passim.

¹⁸ LUBOMÍR JANKOVIČ: Exlibris a supralibros na Slovensku v 16–19. storočí. Martin, 2004. 67–68. Az idézett Athanasius-mű jelzete helyesen: IB 39542. SAKTOROVÁ, 1993. 91. sz.

¹⁹ SAKTOROVÁ, 1993. 1938. sz.

²⁰ Az 1517. évi első kiadást követően 1584-ig, tehát Mossóczy Törvénytárának megjelenéséig nyolc alkalommal jelent meg, a latin mellett horvát és magyar nyelven is. Vö. PÉTER KATALIN: A Tripartitum anyanyelvű fordításai a 16. században. In: A magyar jog fejlődésének fél évezrede. Werbőczy és a Hármaskönyv 500 esztendő múltán. Szerk. MÁTHÉ GÁBOR. Budapest, 2014. (a továbbiakban: MÁTHÉ, 2014.) 91–116.; VARGA SZABOLCS: Horvátország és Szlavónia Werbőczy Tripartitumában. In: MÁTHÉ, 2014. 163–185.

²¹ A dekrétumnak egy, valamikor a XVI. század második felében készült példányának végére egy olyan mutatót készítettek, ami feltüntette, mely törvénycikkek bírnak még jogérvénnyel. A forrást részletesen bemutattam és szövegét is közöltem kéziratos doktori disszertáciomban. MIKÓ GÁBOR: Középkori törvényeink és a Corpus Juris Hungarici. Budapest, 2014. (a továbbiakban: MIKÓ, 2014.) 21.

tartozó) Zsámboky János Frankfurtban megjelentette Antonio Bonfini *Magyar történetének teljes fennmaradt verzióját*,²² a mű függelékében közölt törvénytörvény sor még nem volt teljes. Ez a korábbi változat is Mossóczytól származott, de a tudós láthatóan még tovább dolgozott a szövegeken. Ugyancsak 1581-ben jelentette meg Zsámboky a *Tripartitum* függelékében a törvények jegyzékét (*Index seu Enchiridion omnia decretorum*), ami néhány ponton szintén eltért az 1584-es kiadástól.

Milyen kéziratokat, okleveleket, illetve nyomtatványokat használhatott fel Mossóczy a *Corpus Iuris* kiadásához? Hagyatékában (az 1587-ben felvett leltár szerint) ott voltak a magyar törvények kéziratos másolatai és hasonló iratok.²³ A 15. tétel alatt felvett *Articuli regni Vngariae scriptus liber* Iványi Béla szerint azonos azzal a kéziratos törvénygyűjteménnyel, amit ma Ilosvay-kódexként ismerünk és ami a bécsi Hofbibliothekből (ma Österreichische Nationalbibliothek) került az OSzK-ba a velencei egyezményrel.²⁴ A 26. tétel *Articuli Ladislai et Ludovici regum Vngariae* címe egyértelműen országgyűlési határozatokat takar II. Ulászló és II. Lajos idejéből. A 254. tétel (*Tripartitum Vngariae in tribus voluminibus*) kissé rejtélyes, mert Werbőczy István *Tripartituma* csak egykötetes mű volt. A 255. tétel (*Scripti decreti volumina 2*) két kéziratot kötete világi dekrétumokra vonatkozhat.

Összességében azonban megállapíthatjuk, hogy a tudós püspök hatalmas könyvtárának közel 940 tétele meglehetősen kevés kéziratot magyar jogi művet tartalmazott. Annál inkább meglepő ez, mert könyvtára (tartalmát tekintve is) a korabeli viszonyok között hihetetlenül gazdag volt: a teljes ókori latin és görög irodalom mellett tartalmazta az egyházatyák műveit, a középkori, valamint a modern teológiai irodalmat, beleértve Luther (599., 710., 750–754. tétel), Melancthon (726., 734., 747., 756–761. tétel) és más reformátorok (Caspar Peucer [596. tétel], Joannes Oecolampadius [704. tétel]) műveit, sőt a magyar protestáns irodalmat is

---

²² SZABÓ KÁROLY–HELLEBRANT ÁRPÁD: Régi magyar könyvtár. III. Budapest, 1898. (a továbbiakban: RMK) 706. A függelékét önálló kiadványként is számon tartják: uo. 705. Vö. BARTONIEK EMMA: Fejezetek a XVI–XVII. századi magyarországi történetírás történetéből. (Kézirat gyanánt.) Sajtó alá rendezte RITÓÓKNÉ SZALAY ÁGNES. Budapest, 1975. 98.

²³ A leltárt Iványi Béla adta ki: IVÁNYI, 1926. 103–135. Újabb kiadása (kiegészítő jegyzetekkel): IVÁNYI BÉLA: Mossóczi Zakariás könyvtára. In: A magyar könyvkultúra múltjából. Iványi Béla cikkei és anyaggyűjtése. Szerk. HERNER JÁNOS–MONOK ISTVÁN. Szeged, 1983. (a továbbiakban: IVÁNYI, 1983.) 451–484.

²⁴ IVÁNYI, 1983. 452. (15. tétel). Bécsi jelzete Österreichische Nationalbibliothek, Handschriftensammlung, Cod. 8496. volt.

(Bornemissza Péter [137., 138., 697., 765., 767., 771. tétel], Méliusz Péter [766. tétel]). Jogi könyvei természetesen voltak, de nem kimagasló arányban.²⁵ Természettudományos munkák is megtalálhatók voltak a polcokon, köztük Nicolaus Copernicus később olyannyira elhíresült *De revolutionibus orbium coelestiuma* (554. tétel).²⁶Eukleidés *Geometria*ja (558. tétel), Regiomontanus matematikai vagy csillagászati művei (559., 565., 573. tételek) nem olyan meglepőek, mint Japán leírása (916. tétel). Megvoltak könyvtárában természetesen a magyar történelem feldolgozásai is, mint például Bonfini műve (323. tétel), vagy egy *Cronica regum Vngariae* (326. tétel), ami lehet a Thuróczy-krónika, vagy a Hess-féle *Chronica Hungarorum* is. Az egyik szekrény tetején tornyosuló, húsz darab *Decretorum Vngaria* (850–851. tétel) bizonyára a *Decreta et constitutiones* Telegdinél kinyomtatott példányainak maradványára vonatkozott. A *Corpus Iuris* keletkezése szempontjából is igen érdekes volna a 499. tételként szereplő *Liber scriptus imperfectus* ismerete, ami talán azonos az Österreichische Nationalbibliothek 8680. számú kódexével, Mossóczy állítólagos befejezetlen kéziratával.²⁷

A törvények kiadásához, a szöveg megállapításához tehát messze nem volt elegendő a nyitrai püspöki palotában őrzött könyvtár. Mossóczynak (ha szó szerint vesszük az előszót) más könyvtárakból, mások könyvtáraiból is kellett kéziratokat szereznie. Saját bibliotékája és műveltsége csak a háttérrel biztosította a munkához.

A *Corpus Juris*nak az első kiadása jó ideig használatban volt. Több mint negyven évvel később, 1628-ban jelent meg újra, ekkor Bécsben, három kötetben.²⁸ Ez a munka magában foglalta az összes, akkor élő magyar jogforrást. Az első kötet Werbőczy *Tripartitum*át közölte, a második Mossóczy törvénygyűjteményét, a harmadik pedig az 1583 után kiadott törvényeket. A nagyszombati kiadásnak mindössze a sajtóhibáit javították ki, amint erről rögtön a címlapon tudósították az olvasót.²⁹

---

²⁵ Például a 115. tétel, a *Pandectae in 8°*, a 359. tétel, a *Pandectarum seu corpus iuris civilis in voluminibus 12 in 16°*, vagy a 288. tétel, az *Institutiones Justinianae in 16°* a római jog alapműveit fedi.

²⁶ A kötetet (ezt a könyvtárjegyzék egyik kiadása sem regisztrálja) az Egyetemi Könyvtárban őrzik, jelzete: Ant. 3802.; BORZSÁK ISTVÁN: Sambucus könyvtárának Copernicus Debrecenben. In: Úő: Dragma. Válogatott tanulmányok I. Budapest, 1994. 315.

²⁷ Vö. JOSEPHUS NICOLAUS KOVACHICH: *Notitiae praeliminares ad Syllogem decretorum comitialium*. Pesthini, 1820. (a továbbiakban: KOVACHICH, 1820.) 361.

²⁸ RMK III. 1416

²⁹ Erről a kiadásról, valamint a még újabbakról lásd KOVACHICH, 1820. 11–66.; PÁRNICZKY MIHÁLY-BÁTYKA JÁNOS: A magyar Corpus Juris. Az első kiadások forrásai. (Az Illés

Nézzük most meg, mit is tartalmazott ez a hézagpótló, híres és a régi magyar törvényeket oly sokáig egyedül közzétevő *Corpus Juris*.

A *Corpus Juris Hungarici* felépítése és tartalma

A *folio* méretű kötet a római számokkal paginált *epistola dedicatoria* után sorakoztatja fel a törvényeket, a lapszámozást újrakezdve arab számokkal. Az egyes dekrétumokat az azokat kiadó uralkodó rövid életrajza vezeti be, sőt, azoknak a királyoknak a pár soros méltatása sem hiányzik, akik nem adtak ki dekrétumokat; egy-egy nagyobb csoportot a *hi reges nulla decreta ediderunt* formula zár le. A sort Szent István törvénykönyvei nyitják, méghozzá azon a tradicionális módon, hogy az első könyv az *Intelmeket* (1–6. lapok), a második a két törvénykönyvet egybevonva tartalmazza (6–14.). I. András rövid ediktuma a második tétel (15.), ezt követik Szent László király törvényei három könyvben (16–31.), majd Kálmán király két dekrétuma (31–44.). Ezután hosszú ideig nincsenek törvények (nem hagyományozódtak), majd jön II. András király uralkodása és az Aranybulla (46–50.). Károly Róbert „törvénykönyvét” (52–60.) és I. (Nagy) Lajos dekrétumát (60–68.) követi Mária királyné II. András és I. Lajos dekrétumait megerősítő oklevele (69–71.). Utóbbi előtt közli a királyok koronázási esküjének magyar nyelvű szövegét, amit ekkoriban I. Lajos korára kelteztek és így még az ő dekrétumához csatlakoztattak (68–69.).³⁰ Zsigmondtól kezdve a sor folyamatos: az ő hat törvénye (72–117.) után áll Albert király dekrétuma (117–125.), majd a Hunyadi János kormányzóvá választását rögzítő végzés 1446-ból (126–128.). V. László 1454. évi (129–135.) és Szilágyi Mihály kormányzó 1458. évi dekrétuma (136–138.) után Mátyás törvényei következnek, szám szerint hat (140–204). Utóda, II. Ulászló hét dekrétumot adott ki (205–347.). II. Lajos idejének törvénykezéséről töredékesek az ismereteink, de azok voltak már Mossóczyé is, mert csak

---

Szeminárium Kiadványai. 4.) Budapest, 1936.; *The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary – Decreta mediaevalis regni Hungariae*. I. (1000–1301). Eds. JÁNOS M. BAK-GYÖRGY BÓNIS–JAMES ROSS SWEENEY. Idyllwild, 1999.² (a továbbiakban: DRMH) xvii. (A vonatkozó rész CSIZMADIA ANDOR munkája.)

³⁰ *Forma iuramenti tempore huius Ludovici regis facti et praestiti, in lingua ungarica Isten teged vagy segellyen, Szuz Maria, melletted te veg napodon... etc.* Vö. KERTÉSZ BALÁZS: *Esküszöveg magyar nyelven 1446-ból*. In: „Látjátok feleim...” Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig. Szerk. MADAS EDIT. Az Országos Széchényi Könyvtár kiállítása, 2009. október 29.–2010. február 28. Budapest, 2009. 246–247.

egyek artikulusok álltak rendelkezésére (350–378.).³¹ A 379. lapon kezdődik a Habsburg-törvénykezés határozatainak közzététele és tart a 737. lapig. II. Ulászló és II. Lajos törvényei közé ékelődik V. László első dekrétuma, pótlólag. Mossóczy a szerkesztésnek (vagy inkább már a nyomtatásnak) ezen a pontján jutott hozzá egy barátja révén a pecsétes pergamenoklevélhez, amit már a 129. lapon közölnie kellett volna, amint erre ő maga hívja fel a figyelmet (348–350).³²

A sorozatban az az igazán imponáló, hogy közel teljesnek mondható; még ha ma jó pár törvénnyel többről tudunk is, és ha bizonyos részekről vitatkoznak is, a legfontosabb dekrétumok nagy része benne van Mossóczy munkájában. Vajon milyen szöveganyagon alapult ez a hatalmas filológiai munka? Az a két kéziratos törvénykönyv, amit 1587-ben inventáltak a nyitrai püspöki palotában, aligha volt ehhez a munkához elegendő. Mossóczy maga mondja, hogy némelyik dekrétumhoz tíz kéziratot is meg kellett néznie. Megtalálhatók-e, kinyomozhatók-e vajon ezek a kéziratok vagy oklevelek? A törvényeknek készült (illetve készülőben van) a modern kritikai kiadásuk, ezek azonban az *eredeti törvények* forrásait keresik és nem *Mossóczy munkájának* forrásait.³³ Az 1584. évi *Decreta*-kiadás kritikai kiadása valószínűleg sohasem fog elkészülni, a szöveg ugyanis – mint a *törvények* szövege – menthetetlenül elavult. Egyáltalán nem éreztelen azonban nyomozni azt, hogy a XVI. század második felének jogtudó értelmisége mit tudott, hogyan gondolkodott saját országa múltjának jogforrásairól. Milyen források állhattak tehát Mossóczy rendelkezésére?

---

³¹ SZABÓ DEZSŐ: A magyar országgyűlések története II. Lajos korában. Budapest, 1909. 225–228. Lásd még CJH II. passim.

³² *Lectori. Cum Ladislai Regis posthumum [!], Decretum secundum (quod supra folio 129 extat) et Mathiae, ac Uladislai Regum, universa pene Decreta essent edita: hoc eiusdem Ladislai posthumi primum, ab amico, in pergameno, sub sigillo ipsius Ladislai Regis praeter seriem hic collocatum est. Ladislai Regis posthumi decretum primum, quod supra folio 129. locum habere debuisset. (348.)*

³³ *Decreta regni Hungariae 1301–1457.* Eds. FRANCISCUS DÖRY–GEORGIUS BÓNIS–VERA BÁCSKAI. Budapest, 1976. (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici. II. Fontes 11.) (a továbbiakban: DRH 1301–1457.); *Decreta regni Hungariae 1458–1490.* Eds. FRANCISCUS DÖRY–GEORGIUS BÓNIS–GEISA ÉRSZEGI–SUSANNA TEKE. Budapest, 1989. (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici. II. Fontes 19.) – A korai Árpád-kori törvények kiadása: DRMH I.; ZÁVODSZKY LEVENTE: A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai. (Függelék: a törvények szövege) Budapest, 1904.; A szövegrekonstrukciók metodikai problémáihoz: ÉRSZEGI GÉZA: *The Andreamum, 1224. The first known legal framework of regional self-administration.* Budapest, 2004.

Régóta ismert tény, hogy a *Corpus Juris* megjelenése előtti évtizedekben számos olyan kéziratot állítottak össze, amelyek kompilátorai szintén a régi törvényeket igyekeztek összegyűjteni. Ilyen kéziratokról jómagam is többször írtam már. A szerkesztők, megrendelők között ott találunk nem egy világi és egyházi méltóságot is.³⁴ E kéziratok, illetve a *Corpus Juris* tartalma közötti feltűnő egyezések vannak. Lássuk most részletesen és a jobb áttekinthetőség kedvéért táblázatba foglalva mindezeket. A bal oldali hasámban következnek egymás után a Törvénytárban szereplő dekrétumok, a jobb oldaliban pedig azt tüntettem fel, hogy az adott törvény megvan-e bizonyos XVI. századi kéziratok dekrétum-kollekcióiban. Az összevetéshez a nagyobb, jelentősebb gyűjtemények közül választottam ki néhányat. Ezek részletes bemutatásától eltekintek, egyrészt hely hiányában, másrészt ezt részben korábbi kutatók, részben magam külön tanulmányokban már megtettem. Ezekre lábjegyzetekben utalok. (A kéziratok rövidítései: Ny = Nyárády-kódex;³⁵ I = Ilosvay-kódex;³⁶ G = Gregoriánzi-kódex;³⁷ N = „nagyobb” Nádasdy-kódex;³⁸ F = Festetics-kódex;³⁹ K = Kollár-féle I. kódex;⁴⁰ M = a Bayerische Staatsbibliothek törvénygyűjteménye;⁴¹ L = Lőcsei III. kódex;⁴² C = Kassai

---

³⁴ Összefoglalóan lásd MIKÓ GÁBOR: Kéziratok törvénygyűjteményeink mint történeti források. In: Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon. A kezdetektől 1918-ig. Szerk. DOBSZAY TAMÁS et alii. Budapest, 2013. 55–61., ahol korábbi írásaimra is utalok; lásd még MIKÓ, 2014. 33–110.

³⁵ MIKÓ, 2014. 54.

³⁶ LADÁNYI ERZSÉBET: Az Ilosvay kódex keletkezésének körülményei. In: Ünnepi tanulmányok Sinkovics István 70. születésnapjára. Szerk. BERTÉNYI IVÁN. Budapest, 1980. 169–170.; MIKÓ 2014. 55.

³⁷ JÁNOSI MONIKA: Gregoriánzi Pál kéziratok törvénygyűjteménye a XVI. század közepéről. Magyar Könyvszemle 104 (1988) 54–64.; MIKÓ, 2014. 60.

³⁸ JÁNOSI MONIKA: A Szent István törvényeit tartalmazó kódexek. Magyar Könyvszemle 94 (1978) (a továbbiakban: JÁNOSI, 1978.) 235–250.; MIKÓ, 2014. 62.

³⁹ JÁNOSI, 1978. 235–250.; MIKÓ GÁBOR: 16. századi dekrétumpéldányok a keszthelyi Festetics-könyvtárban. Magyar Könyvszemle 126 (2010) 350–365.

⁴⁰ KERTÉSZ BALÁZS: Egy II. Ulászló-korabeli törvénygyűjtemény: a Kollár-féle első kódex. Magyar Könyvszemle 126 (2010) 312–326.; MIKÓ, 2014. 67.

⁴¹ KERTÉSZ BALÁZS: Magyar vonatkozású kéziratok törvénygyűjtemény a Bajor Állami Könyvtárban. A Kollár-féle első kódex másolata. Magyar Könyvszemle 127 (2011) 30–46.

⁴² MIKÓ GÁBOR: Szent István törvényeinek XVI. századi kézírata Lőcse város levéltárában. Fons 18 (2011) 111–145.

kódex;⁴³ R = az ún. regesztraturális kódex;⁴⁴ E = a hg. Esterházy-levéltár törvénygyűjteménye⁴⁵)

<i>Sancti Stephani decretorum liber primus</i>	I, G, N, F, K, M, L
<i>Sancti Stephani decretorum liber secundus</i>	I, G, N, F, K, M, L
<i>Andreae I. Edictum sive Constitutiones</i>	Egyetlen kéziratban sem található meg.
<i>Sancti Ladislai decretorum liber primus</i>	I, G, N, F, K, M, L
<i>Sancti Ladislai decretorum liber secundus</i>	I, G, N, F, K, M, L
<i>Sancti Ladislai decretorum liber tertius</i>	I, G, N, F, K, M, L
<i>Colomani regis decretorum liber primus</i>	I, G, N, F, K, M, L
<i>Colomani regis decretorum liber secundus</i>	I, G, N, F, K, M, L
<i>Andreae II. decretum a. MCCXXII. editum</i>	I, G, N, F, K, M, L
<i>Caroli regis decretum editum anno Domini MCCCXLII. NB. Extat etiam nunc manuscriptum, sub sigillo</i>	Egyetlen kéziratban sem található meg.
<i>Ludovici regis decretum, anno MCCCLI. editum</i>	I, G, N, F, K, M, L
<i>Forma iuramenti tempore huius Ludovici regis facti et praestiti, in lingua Ungarica</i>	E változatban egyetlen kéziratban sem található meg.
<i>Confirmatio decretorum Andreae et Ludovici regum per Mariam reginam, sub pendentis sigillo duplici facta</i>	K, M
<i>Gratia per Sigismundum imperatorem ... anno Domini MCCCCIII., post fugam ex arce Soklyos</i>	I, G, N, F, K, M, E
<i>Sigismundi imperatoris et regis decretum primum, super donationibus possessionum infidelium anni Domini MCCCCIII.</i>	I, G, N, F, K, M, E
<i>Sigismundi imperatoris decretum secundum, anno Domini MCCCCV. editum et eius anni primum. (Decretum minus)</i>	I, G, N, F, K, M, C, E
<i>Sigismundi imperatoris decretum tertium, anno Domini MCCCCV. editum, et eius anni secundum</i>	I, G, N, F, K, M, C

⁴³ MIKÓ, 2014. 96.

⁴⁴ Uo. 101.

⁴⁵ Uo. 92.

<i>Sigismundi imperatoris decretum quartum, anno Domini MCCCCXI. editum</i>	I, G, N, F, K, M, C, E
<i>Sigismundi imperatoris decretum quintum, super modo exercituandi, editum anno Domini MCCCCXXXV., et eius anni primum</i>	I, G, N, F, K, M, E
<i>Sigismundi imperatoris decretum sextum, anno Domini MCCCCXXXV. editum</i>	I, G, N, F, K, M, L
<i>Alberti regis decretum editum anno Domini MCCCCXXXIX.</i>	I, G, N, F, K, M, C, E
<i>Decretum dominorum praelatorum et baronum statuumque et ordinum regni, in congregatione generali, in qua D. Iohannes de Hunyadi in gubernatorem electus est, per ipsos editum et iuramento firmatum. Anno Domini MCCCCXLVI.</i>	G, N, F, K, M, E
<i>Ladislai Posthumi regis decretum, editum anno Domini MCCCCLIII.</i>	G, N, F, K, M, E
<i>Michaelis Szilagy de Horogszeg gubernatoris regni Hungariae decretum, editum anno Domini MCCCCLVIII.</i>	I, G, N, F, K, M
<i>Mathiae regis decretum primum anno Domini MCCCCLXII. editum</i>	I, G, N, F, K, M, E
<i>Confirmatio decretorum Ludovici, Andreae et Sigismundi imperatoris et regum Hungariae per Mathiam regem facta, anno Domini MCCCCLXIII.</i>	I, G, N, F, K, M, C, E
<i>Mathiae regis decretum secundum anno Domini MCCCCLXIII. editum, seu Additiones Mathiae regis ad decreta Andreae, Ludovici et Sigismundi etc. regum</i>	I, G, N, F, K, M, C, E
<i>Mathiae regis decretum tertium, anno Domini MCCCCLXXI editum</i>	G, N, F, K, M, C, L, E
<i>Constitutiones statuum et ordinum regni Hungariae ... anno Domini MCCCCLXXIII.</i>	K, M, E
<i>Mathiae regis decretum quartum, anno Domini MCCCCLXXVIII. editum</i>	I, G, N, F, K, M, C, L, E
<i>Mathiae regis decretum quintum anno Domini MCCCCLXXXI. editum</i>	I, G, N, F, K, M, C

<i>Articuli pronunciati de officio palatinatus, cum comes Emericus de Zapolya per Mathiam regem ex consensu regnicolarum electus in palatinatum esset, anno Domini MCCCCLXXXV.</i>	I, G, N, F, K, M, C, E
<i>Mathiae regis decretum sextum, anno Domini MCCCCLXXXVI. editum</i>	I, G, N, F, K, M
<i>Confirmatio iurium, consuetudinum et libertatum regni, ac conditiones suscepti regiminis Vladislai regis, anno Domini MCCCCXC.</i>	I, F, K, M
<i>Vladislai regis decretum primum, anno Domini MCCCCXCII. editum</i>	Ny, I, G, N, F, K, M, C, L
<i>Articuli nobilium regni Sclavoniae, in decreto presenti, secundum deliberationem regiae maiestatis ac dominorum praelatorum et baronum regniue nobilium inserti, sequuntur hoc modo</i>	Ny, I, G, N, F, K, M, C, L
<i>Vladislai regis decretum secundum, anno Domini MCCCCXCV. editum. Vel Additiones ad decretum primum</i>	Ny, I, G, N, F, K, M, C, L
<i>Vladislai regis decretum tertium sive minus decretum, anno Domini MCCCCXCVIII. editum</i>	Ny, I, G, N, F, K, M, C, L
<i>Vladislai regis Hungariae decretum quartum, anno Domini MD. editum</i>	Ny, I, G, N, F, K, M, C, L
<i>Vladislai regis Hungariae decretum quintum, anno Domini MDIV. editum</i>	Ny, I, G, N, F, K, M, C
<i>Vladislai regis Hungariae decretum sextum, anno Domini MDVII. editum</i>	I, G, N, F, K, M, E, R
<i>Vladislai regis Hungariae decretum septimum, anno Domini MDXIII. editum</i>	I, G, N, F, K, M, E
<i>Ladislai regis posthumi decretum primum. NB. Cum Ladislai regis posthumi decretum secundum (quod supra folio 129 exstat) et Mathiae ac Vladislai regum uniuersa decreta essent edita, hoc eiusdem Ladislai posthumi primum, ab amico, in pergameni, sub sigillo ipsius Ladislai regis missum, ne quid operi defuisse lector querare, etiam praeter seriem hic collocatum est.</i>	Egyetlen kéziratban sem található meg.
<i>Ex Ludovici secundi decretis Tolnensis conventus, anni MDXVIII. articuli potiores</i>	I, G, N, F, E

<i>Ex constitutionibus Bachiensis conventus anni MDXVIII. excerpti articuli</i>	G, N, F, E
<i>Ex conventus Bachiensis constitutionibus, anni MCXIX. articuli potiores excerpti</i>	F
<i>Ex Budensis conventus constitutionibus, anni MDXXII. articuli meliores excerpti</i>	G, N, F, E
<i>Ex constitutionibus in dieta Budae pro festo beati Georgii martyris celebrata, editis anno MDXXIII. articuli</i>	N, F, E
<i>Ex constitutionibus in campo Rakos anno MDXXV. editis, articuli potiores</i>	G, N, F
<i>Constitutiones conventus campi Rakos, anno Domini MDXXVI. editae</i>	G, N, F, E
<i>Iuramentum Ferdinandi regis, postea imperatoris, quod tempore suae coronationis, in Alba regali praestitit, fuit his verbis conceptum</i>	G, N, F, C
<i>Ferdinandi regis constitutiones in dieta Budensi, anno MDXXVII., statim post coronationem editae</i>	G, N, F, E
<i>Ferdinandi regis omnes articuli conventus Budae celebrati. Anno MDXXVIII.</i>	G, N, F, E, R
<i>Constitutiones statuum et ordinum in conventu Posonii ... anno Domini MDXXXVI. celebrato editae</i>	F, E
<i>Articuli in diaeta statuum et ordinum regni, de edicto sacre Romanorum, Ungariae et Boemiae etc. regie maiestatis, Posonii ... anni MDXXXVII. celebrata, constituti</i>	F, R
<i>Constitutiones in congregatione generali universitatis dominorum et nobilium regni Sclavoniae ... anno MDXXXVIII. Crisis celebrata, editae</i>	F
<i>Constitutiones dietae Novizolii anno Domini MDXLII. ... celebratae</i>	I, G, N, F, L, R
<i>Constitutiones conventus Posoniensis ... anno Domini MDXLII. celebrati</i>	G, N, F, R
<i>Constitutiones Novizolii ... anno MDXLIII. editae</i>	G, N, F, R, L
<i>Regiae maiestatis ad constitutiones Novizolienses anni MDXLIII. responsio</i>	R

<i>Constitutiones conventus Tirnavienis ... anno Domini MDXLV. celebrati</i>	G, N, F
<i>Responsum sacrae regiae maiestatis ad articulos constitutionum dietae, anno Domini MDXLV. Tirnaviae celebratae</i>	A kéziratokban nem találtam.
<i>Ferdinandi imperatoris decretum, in generali regnicolarum conventu, Posonii ... anno Domini MDXLVI. celebrato, editum</i>	G, N, F, R, L
<i>Constitutiones conventus Tirnaviensis ... anno Domini MDXLVII. celebrati</i>	G, N, F, R, L
<i>Responsum regis ad praescriptas statuum et ordinum constitutiones</i>	A kéziratokban nem találtam.
<i>Ferdinandi imperatoris decretum, Posonii, anno Domini MDXLVIII. editum</i>	I, G, N, F, R, L
<i>Ferdinandi imperatoris decretum, anno Domini MDL, Posonii editum</i>	G, N, F, R, L
<i>Ferdinandi imperatoris decretum, anno Domini MDLII., Posonii editum</i>	I, G, N, F, R, L
<i>Ferdinandi imperatoris decretum, anno Domini MDLIII., Sopronii editum</i>	I, G, N, F, R, L
<i>Ferdinandi imperatoris decretum, anno Domini MDLIV., Posonii editum</i>	I, G, N, F, R
<i>Ferdinandi imperatoris decretum, anno Domini MDLV., Posonii editum</i>	I, G, N, F, R
<i>Ferdinandi imperatoris decretum, anno Domini MDLVI., Posonii editum</i>	I, G, N, F, R
<i>Ferdinandi imperatoris decretum, anno Domini MDLVII., Posonii editum</i>	I, G, N, F, R, L
<i>Ferdinandi imperatoris decretum, anno Domini MDLIX., Posonii editum</i>	I, G, N, F, R, E
<i>Ferdinandi imperatoris decretum, anno Domini MDLX. editum</i>	E
<i>Ferdinandi imperatoris decretum ultimum, anno Domini MDLXIII., Posonii editum</i>	I, G, F, R, L
<i>Maximiliani imperatoris et regis decretum, anno Domini MDLXVI., Posonii editum</i>	I, F, R, L, E
<i>Maximiliani imperatoris et regis decretum, anno Domini MDLXVII., Posonii editum</i>	I, F, R, L

<i>Maximiliani imperatoris et regis decretum, anno Domini MDLXIX., Posonii editum</i>	F, R
<i>Maximiliani imperatoris decretum primum, anni MDLXXII.</i>	F, R
<i>Maximiliani imperatoris decretum secundum, anni MDLXXII.</i>	N, F, R, L
<i>Maximiliani imperatoris decretum, anno Domini MDLXXIV. editum</i>	F, R, L
<i>Maximiliani imperatoris decretum, anno Domini MDLXXV., Posonii editum</i>	F, R, L
<i>Rudolphi imperatoris decretum primum, anno MDLXXVIII. editum</i>	F, R
<i>Rudolphi imperatoris decretum, anno MDLXXXII., Posonii editum</i>	F, R, L
<i>Rudolphi imperatoris decretum, anno MDLXXXIII., Posonii editum</i>	F, R
<i>Observationes processus causarum militaris curiae regiae, in facto honoris, usu receptae⁴⁶</i>	
<i>Iurisiurandi formulae variae</i>	
[Cím nélkül a magyar királyság érsekségeinek és püspökségeinek felsorolása]	Egy ugyanilyen jegyzék (kibővítve a királyság megyéinek felsorolásával) megtalálható: F.
<i>Catalogus archiepiscoporum, qui ecclesiam Strigoniensem a fundatione usque ad annum Domini MDLXXIII. gubernarunt</i>	
<i>Catalogus episcoporum ecclesiae Agriensis</i>	
<i>Catalogus episcoporum ecclesiae Varadiensis</i>	
<i>Catalogus episcoporum ecclesiae Quinqueecclesiensis</i>	
<i>Catalogus episcoporum ecclesiae Nitriensis usque ad annum 1582.</i>	

⁴⁶ SUNKÓ ATTILA: A curia militaris működésének nyomai a kora újkori Magyarországon és az Erdélyi Fejedelemségben. Levéltári Közlemények 72 (2001) 4–5.

Áttekintve a táblázat adatait, a következőkre kell felhívni a figyelmet. A *Corpus Jurisban* mindösszesen három olyan törvénytörvény van, ami egyetlen kézirat törvénygyűjteményben sincs benne. Ezek közül az elsőnek, I. András úgynevezett *Edictumának* semmiféle forrásértéke nincsen, ugyanis mint azt Kulcsár Péter kimutatta, minden bizonnyal Bonfini *Magyar történetének* alapján készült.⁴⁷ A másik két forrás közül az V. László 1453. évi dekrétumának élén álló rövid bevezetőt a táblázatban is idéztem – ebből kiderül, hogy ehhez Mossóczy már a Törvénytár nyomdai munkálatai közben, oklevél formájában jutott hozzá. A törvénygyűjteményekben szintén nem szereplő másik szöveg Károly Róbert 1342. évi dekrétuma, ami valójában a körmöci pénzverőkamara bérbeadásáról szóló szerződés.⁴⁸ Eme szöveg élén az *exstat etiam nunc manuscripto, sub sigillo* kitétel szerepel, ami ismét arra utal, hogy Mossóczy ezt, a dekrétumok kánonjában nem szereplő szöveget pecsétes eredeti példányból ismerte. (Mária királynő 1384. évi, I. Lajos 1351. évi törvényét a benne átirrt Aranybullával megerősítő törvényének címében szintén utalás esik az eredeti példány(ok) pecsétes voltára [*Confirmatio decretorum Andreae et Ludovici regum per Mariam reginam, sub pendenti sigillo duplici facta*], azonban pontosan ugyanez a cím áll a kézirat hagyományban is, vagyis semmi okunk azt feltételezni, hogy az idézett cím szerepeltetésével Mossóczy egy eredeti törvény-példány használatára utalt volna.)

A táblázaton végigpillantva és az előző bekezdésben megállapítottak ismeretében egészen nyilvánvaló, hogy a Törvénytár fő, sőt, mondhatni, csaknem egyedüli forrásai olyan kézirat törvénygyűjtemények voltak, amiket zömmel alig néhány évtizeddel azelőtt állítottak össze, minthogy Mossóczy a munkájához hozzáfert kezdett volna. Ennek igazolására a törvényanyagban mutatkozó csaknem teljes egyezés mellett további érvek is felhozhatók.

Mossóczy minden egyes király életéről egy rövid életrajzot is közölt, amik mindig az adott uralkodó által hozott dekrétumok élén állnak. (Amennyiben valamelyik uralkodótól nem maradtak fenn törvények, vagy legalábbis Mossóczy számára nem voltak ismertek, életrajz akkor is található a királyról a kronológiai megfelelő helyen.) Ezen életrajzok természetesen történeti és nem pedig jogi források, ugyan-

---

⁴⁷ KULCSÁR PÉTER: *Bonfini magyar történetének forrásai és keletkezése*. Budapest, 1973. (Humanizmus és reformáció 1.) 172.

⁴⁸ Vö. DRH 1301–1457. 116.

akkor e kétféle kútfő együtt szerepeltetése nem a Törvénytárban bukkan fel először, mert egyes nagyobb, reprezentatív törvénygyűjtemények összeállítói szintén másoltak vagy másoltattak rövid krónikákat kötetek elejére. Található efféle rövid elbeszélés a Gregoriánczi-, a „nagyobb” Nádasdy-, a Festetics- és a Kollár-kódexekben, továbbá a herceg Esterházy, valamint a lőcsei levéltárban fennmaradt törvénygyűjteményekben is.⁴⁹

Szintén a kéziratos törvénygyűjtemények felhasználására utal az is, hogy olyan, bennük foglalt szövegek is helyet kaptak a *Corpus Juris*ban, amik valójában nem dekrétumok. Ide sorolhatók például II. Ulászló választási feltételei, I. Ferdinánd koronázási esküje, vagy a királyság érsekségeinek és püspökségeinek felsorolása.

Összegzés

Miben áll Mossóczy fő érdeme? Joggal kérdezhajjuk ezt, hiszen munkájának elsődleges forráscsoportját azonosítani tudtuk, és kiderült, hogy a régi törvények összegyűjtése nem az ő nevéhez fűződik. Nos, részletesebb elemzés nélkül is annyi megállapítható, hogy gyűjtése a lehetőségekhez képest teljes volt, vagyis bővebb mint bármelyik, tetszőlegesen kiválasztott egyetlen törvénygyűjtemény. A *Corpus Juris* tartalma tehát (miként a táblázatból is kiderül) egyetlen máig fennmaradt dekrétumgyűjteményből sem lenne önmagában összeállítható, csakis több kézirat együttes felhasználásával. Emellett a Törvénytárban nem leljük nyomát annak a kronológiai összevisszaságnak sem, ami a kéziratok többségét jellemzi. A kéziratos gyűjtemények rövid krónikáival ellentétben a királyéletrajzokat az egyes uralkodók dekrétumai elé illetve Mossóczy a korábbi kollektióknál logikusabban, egységesebben felépített művet hozott létre.

Végezetül arra a logikusan következő kérdésre, hogy ha Mossóczy valóban több kéziraatra támaszkodott munkája során, ezt csak azért tette-e, hogy a régi törvények minél teljesebb sorát állíthassa össze, vagy ezen túlmenően egy-egy törvénytörvény megállapításánál – amennyiben abból több variáns is rendelkezésére állt – filológiai szempontokat is mérlegelt-e, korábban már Zsigmond király 1411. évi, ún. IV. dekrétumának vizsgálata során választ találtam. A püspök több kézirat szövegét pontosan egybevetette, a Törvénytár *textusát* pedig gondos mérlegelés után, kitűnő filológiai érzékről tanúskodva határozta meg.⁵⁰

---

⁴⁹ E krónikákat regisztrálja az egyes kéziratok szakirodalmá. Ezeket l. fentebb.

⁵⁰ MIKÓ GÁBOR: Zsigmond király 1411. évi rendelete a kamarahaszna és a tized behajtásáról. Századok 142 (2012) 319–367., 320–330., 355., 361–364.; MIKÓ, 2014. 141.

GÁBOR MIKÓ

Der Nitraer Bischof Zacharias Mossóczy und die Zusammenstellung des *Corpus Juris Hungarici*

Seit langem ist in der ungarischen Fachliteratur analysiert, anhand welchen Quellen die erste gedruckte Gesetzsammlung der ungarischen Dekrete, das sog. *Corpus Juris Hungarici* (1584) zusammengestellt wurde. Die vom Nitraer Bischof, Zacharias Mossóczy (1542–1587) fertiggestellte Ausgabe enthält bloß drei solche Gesetzestexte, die nicht einmal in einer handschriftlichen Dekretsammlung aus dem XVI. Jahrhundert zu finden sind. Einer von ihnen, das sog. Edictum des Königs Andreas I., hat gar keinen Quellenwert, weil – wie es Peter Kulcsár bewies – aufgrund Bonfinis *Decades* zusammengestellt worden war. Das Dekret von 1453 wurde Mossóczy von einem seiner Freunde in Urkundenform zugesandt. Das Dekret König Karls I., aus dem Jahre 1342 ist in Wahrheit ein, die Münzprägekammer von Kremnitz betreffender Pachtvertrag. Am Anfang des Textes steht das Folgende: *exstat etiam nunc manuscripto, sub sigillo* – und das deutet wiederum darauf hin, dass Mossóczy diesen, im handschriftlichen Kanon der Dekrete nicht befindlichen Text anhand eines Original Exemplares ausdrucken ließ. Anhand dessen gilt es bereits als sicher, dass die wichtigste (und sozusagen einzige) Quellenmaterial des *Corpus Juris Hungarici* aus solchen handschriftlichen Dekretsammlungen bestand, die – ähnlich dem *Corpus Juris* selbst – hauptsächlich auch im XVI. Jahrhundert kompiliert wurden. Zur Begründung dieser Feststellung lassen sich weitere Argumente aufzählen.

Im *Corpus Juris* liegen vor den Gesetzen einzelner Könige immer kurze Biographien. Sie sind freilich keine juristische, sondern historische Quellen, welche aber bereits in den größeren handschriftlichen Gesetzsammlungen vor den Dekreten zu finden waren. Zur Benutzung solcher Handschriften bei der Zusammenstellung des *Corpus Juris* kann ein weiterer Hinweis aufgelistet werden: Mossóczy nahm auch solche Dokumente in sein Werk über, die mit Dekreten nichts zu tun haben.

Aufgrund all dessen lässt sich behaupten, dass es nicht Mossóczy selbst war, der die mittelalterlichen ungarischen Dekreten und Gesetzen zusammengetragen hatte. Das *Corpus Juris* beinhaltete jedoch insgesamt mehrere Texte, als jeweilige handschriftliche Sammlung – es konnte dementsprechend nur anhand mehrerer Kollektionen zusammengestellt werden.